

LIITE 2

Eriävä mielipide**Toimikunnan jäsen Heidi Hautalan ja varajäsen Ari Heikkisen eriävä mielipide toimikunnan mietintöön**

Samalla kun yhdyimme toimikunnan mietinnön esityksiin muilta osin, toteamme seuraavaa:

Suomen poliittinen järjestelmä horjuttaa kansalaisten yhdenvertaisuutta, kun erityisesti pienten vaalipiirien (Etelä-Savo, Pohjois-Karjala, Lappi) piilevät äänikynnykset kohoavat reilusti yli kymmeneen prosenttiin. Toimikunta samoin kuin kaikki poliittiset puolueet ovat tunnustaneet ongelman jo edellisessä kansanvaltaselvityksessä, mutta poliittista tahtoa ratkaisuun ei nytkään ollut. Toimikunta lykkäsi ratkaisun edelleen seuraavalle selvityskonklaaville. Ongelma kuitenkin vain syvenee koko ajan, sillä kaikkien varteenotettavien ennusteiden mukaan pienten vaalipiirien väestö vähenee edelleen. Katsomme, että toimikunnalla olisi ollut edellytykset esittää vaalijärjestelmän korjaavaan malliin siirtymistä jo nyt.

Toimikunta tunnisti myös ongelman, joka Suomen vaalijärjestelmässä syntyy yhä kohoavasta henkilökohtaisesta vaalirahoituksesta. Räikeimmin tämä näkyy Euroopan parlamentin vaalissa, jossa suurimmat henkilökohtaiset olivat v. 2004 vaalissa jo noin 300.000 euroa. Näin suuri vaalirahoitus on este demokratian toteutumiselle muodostaessaan vaali vaalilta kasvavan kynnyksrahan ehdokkuudelle ja muodostaessaan epäselviä sidoksia valittujen edustajien ja etupäässä taloudellista ja muuta yksityistä etua tavoittelevien eturyhmien välille.

Toimikunta esitti harkittavaksi ehdokkaiden vaalirahoituksen rajoittamista erityisellä kampanjan kattosummalla, mutta se ei halunnut lainkaan puuttua ongelmaan, joka syntyy siitä, että kaikki ilmoitusvelvolliset eivät noudata vuonna 2000 säädettyä lakia vaalirahoituksen julkisuudesta. Oikeusministeriö ei ole pystynyt valvomaan lain noudattamista esim. siltä osin kuin sen säädökset jo nyt velvoittavat julkistamaan ehdokkaiden tukiyhdistysten keräämien lahjoitusten yksittäiset tukisummat. Laista puuttuu säädös seuraamuksista (esim. sakko vähäistä suuremmasta rikkomuksesta), jos ilmoitusvelvollinen laiminlyö velvollisuutensa. Jos vaalirahoituksen läpinäkyvyys todella tahdottaisiin saada toteutumaan, lakiin olisi tullut esittää sanktiota.

Käsitellessään demokratian toimivuutta toimikunta ei ole kyennyt näkemään, että kansalaisyhteiskunnassa tapahtuva poliittinen vaikuttaminen on tullut edustuksellisen demokratian rinnalla yhä tärkeämmäksi ja että puolueiden vahvistamisen ohella myös tämän vaikuttamisen edellytyksiä on parannettava.

Osallistuminen vaaleihin on lähes tasaisesti vähentynyt. Valtiovallan on syytä painottaa, että äänestäminen ja vaaleilla vaikuttaminen on osa laajempaa kansalaisuutta ja vaikuttamista. Toimikunta oli haluton edistämään kansalaisten suoran poliittisen osallistumisen mahdollisuuksia. Siksi on vähintään erikoista, että toimikunta kuitenkin esitti harkittavaksi perustuslain muuttamista siten, että äänestäminen katsottaisiin kansalaisvelvollisuudeksi. Toimikunnan olisi tullut esitettyjen asiantuntijalausuntojen perusteella esittää, että kiinnostus äänestämiseen ei kasva ilman, että samalla eri tavoin luodaan myönteistä kansalaistuntoa ja vahvistetaan kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia vaalien välilläkin.

Perustuslaki korostaa kansalaisten oikeutta osallistua päätöksentekoon. Tässä hengessä olisi viivytyksettä ryhdyttävä vahvistamaan kansalaisten suoria poliittisia oikeuksia luomalla valtakunnallinen kansalaisaloitemahdollisuus sekä vahvistamalla erilaisia kansanäänestysmenettelyjä. Mitään lisäselvityksiä ei tarvita, vaan esim. oikeusministeri Johannes Koskisen johtama toimikunta on jo vuoden 2002 lopulla esittänyt, että näitä ehdotuksia ryhdyttäisiin toteuttamaan "jo lähitulevaisuudessa".

Toimikunta piti kunnallisen kansanäänestyksen korjaamista kansalaisten asemaa vahvistavalla tavalla liian radikaalina. Me olisimme halunneet toimikunnan ehdottavan kuntalakeja muutettavan siten, että kun laissa säädetyt 5 % kuntalaisista on esittänyt valtuustolle kunnallisen neuvoo-antavan kansanäänestyksen järjestämisestä kunnan toimialaan kuuluvasta asiasta, valtuuston on kansanäänestys myös järjestettävä. Esitimme lain muuttamista esim. toisessa vaiheessa siten, että toimikunnan asiantuntijoiden ongelmallisena pitämä kansanäänestyksen neuvoo-antavuus poistuu. Tämä voi tapahtua esimerkiksi siten, että valtuusto tekee kansanäänestysaloitteesta ensin oman päätöksensä ja alistaa sen sitten kuntalaisten kansanäänestyksessä hyväksyttäväksi tai hylättäväksi.

Helsingissä 31.5.2005

Heidi Hautala
Ari Heikkinen